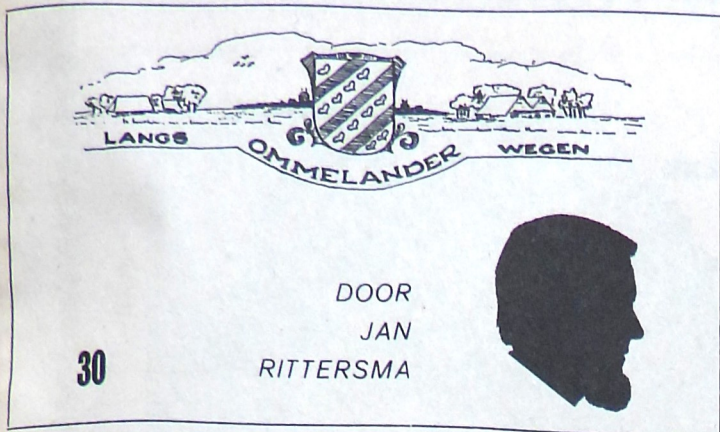
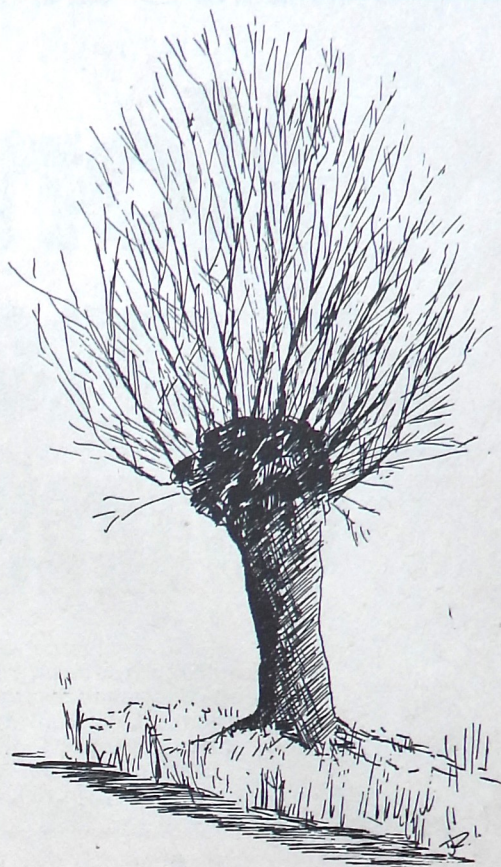

Over bomen, struiken en streekplannen

Wanneer we vandaag langs Ommelander wegen rijden, zal het ons opvallen, dat het wijdschap steeds gebroken wordt door beplantingen: het groen van de wierdedorpen, erfbeplantingen, de bomen en struiken langs de wegen. Soms beperkt een beplanting zich tot wat boompjes en struiken bij een afgelegen huisje of wat bossage aan de oever van een watergang of tenslotte de eenzame boom in het uitgestrekte land. Veel van dit groen is grotendeels bewust geplant. Natuurlijk is er veel natuurlijke opslag langs wegen en sloten, maar 't Nrd.-Groninger landschap is voornamelijk door de mens van groen voorzien. Dit geldt niet alleen voor de beplanting maar zeker ook voor de structuur. Een landschap door de eeuwen heen ontstaan. Omdat we ons vandaag willen beperken tot het groen in de Ommelanden, willen we u meenemen naar het verre verleden om naar de oorsprong, het begin van de houtgroei in ons gewest te speuren.

De knotwilg; hoe lang nog . . . ?

Beplantingen Groninger kustland

OORSPRONG

Toen in ± 700 voor Chr. de eerste mensen zich hier gingen vestigen, maakten ze zich woonheuvels, wierden, in een kwelderland. Een gebied dat tweemaal per dag door de zee werd overspoeld. De plantengroei in dit landschap beperkte zich toen tot een zoutwatervegetatie. Dit was reeds lang zo geweest en zou zo nog voortduren tot plm. een eeuw na het begin onzer jaartelling.

Na de jongere terpenkultuur van ± 200 v. Chr. nam de bevolking in deze streken langzamerhand toe. Meer wierden werden opgeworpen, kleine wierdegehuchten ontstonden. Alhoewel de bevolkingstoename gering was werd toch steeds meer de behoefte gevoeld het land — waarvan men grotendeels afhankelijk was — te beschermen tegen de zee. Zo werden in ongeveer 900 à 1000 n. Chr. de eerste rijken in deze landen opgeworpen.

Hier ligt de oorsprong van een wezenlijke landschapsverandering. De vegetatie paste zich bij het zich veranderende milieu aan. Het eerste houtgewas kreeg een kans wortel te schieten in de klei- en zavelgronden.

Nu kan men rustig veronderstellen dat er een beperkt aantal bomen en struiken op de wierden hebben gegroeid voordat de eerste dijken werden aangelegd. Ook gebouwen van de wierdebewoners hout voor hun boerderijbouw. Maar dit hout kwam uit de bossen van de hoger gelegen gronden, bijvoorbeeld uit Drenthe. Hoe groter de afstand bos en bouwplaats, des te schaarser het gebruik van hout werd. Dit is uit de wierdevondsten duidelijk gebleken.

De aanleg der eerste dijken — stukje bij beetje dikwijls door de monniken opgeworpen — veranderde dit kustgebied van zoutwaterlandschap in zoetwaterlandschap.

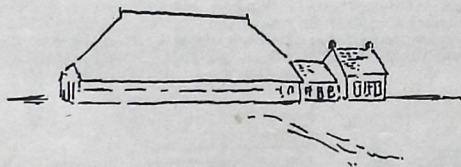
Een verandering die zeer langzaam plaats vond.

Hoe de eerste bomen en struiken hier gekomen zijn weten we niet zeker. Maar logischer wijs mogen we veronderstellen dat de natuur dit zelf in hoofdzaak bewerkstelligd heeft. Wind en water zullen zaden of twijgjes meegevoerd hebben vanuit bosrijke streken.

En niet te vergeten de vogels: bessen en zaden, die in de korte spijsverteringsweg van de vogels niet aangehaakt worden, konden zodoende verplaat worden.

In de loop der eeuwen veranderd het Noord-Groninger kustgebied meer en meer. De mens

maakt zijn aanwezigheid steeds duidelijker kenbaar. Zo ontstaat een kustland met een geheel eigen structuur. Een structuur waarin de vegetaties geen dominerende rol spelen, maar wel een belangrijk element vormen in het totaalbeeld van het Noord-Groninger landschap.

Boerderij zonder en met erfbeplanting

En toch, wanneer we eeuw na eeuw een momentopname zouden kunnen maken van het totaalbeeld van dit gebied, zouden we moeten constateren dat de bomen- en struikgroei als element in het landschapsbeeld steeds veranderd. Zeer sterk soms.

Wanneer we bedenken dat in de driehoek Groningen-Delfzijl-Zoutkamp in voorgaande eeuwen ongeveer honderd borgen of steenhuisen voorkwamen, kunt u zich wellicht voorstellen hoe anders het landschap toen was. Immers, elke borg kende eigenlijk wel een singelbeplanting.

Deze "borgbossen", als we ze zo mogen noemen, domineerden in het landschap. Ook was het wegnemen vroeger niet zo uitgebreid als nu, vandaar dat bermbeplantingen minder voorkwamen.

Van het verleden nu naar het heden. Het Noord-Groninger landschap valt in grote lijnen in vier elementen uiteen. Globaal gezien — van noord naar zuid gaande — zijn dit: het landschap der bedijkningen, dat weer onderverdeeld wordt in het landschap der oudere en jongere bedijkningen; het wierdenlandschap en tenslotte het slagenlandschap ten noordoosten van de stad Groningen. In het landschap der jongere bedijkningen, globaal de kuststrook van 4 à 5 kilometer vinden we relatief weinig geboomte en ander houtgewas.

TEGENSTRIJDIG

Al deze landschappen vormen samen een agrarisch gebied, zeker in oorsprong. Landbouw en landschap kunnen twee tegenstrijdige begrippen worden, wanneer het element "groenvoorziening" in het geding is. Duidelijker gezegd: waar bos groeit kan geen landbouw bedreven worden. Deze belangen spelen o.a. een grote rol in ruilverkavelingsgebieden. De ruilverkavelingswet stelt de verplichting om een gelegen landschapsplan op

te stellen. Zo'n ruilverkaveling omvat meestal één of meer gemeenten of gedeelten ervan. Ook de gemeenten hebben een grote inbreng inzake de groenvoorziening op hun grondgebied. Krachtens de Wet Ruimtelijke Ordening zijn de gemeenten bijvoorbeeld verplicht met een zogenaamd bestemmingsplan buitengebieden te komen.

Ook de groenvoorzieningen in en rond de dorpen worden verzorgd en aangelegd door de gemeentelijke overheden. De gemeenten kunnen zich in dezen laten adviseren door Cultuurtechnische Maatschappijen, het staatsbosbeheer en de stedsbouwkundigen. Intergemeentelijk kunnen de gemeenten samenwerken — ook in de totstandkoming van een landschapsplan — in een structuurplan.

Ook van provinciewege wordt deze materie begeleid.

De Provinciale Planologische Dienst kan in dezen coördinerend werken. Om de toekomstige ontwikkeling van bepaalde gedeelten van onze provincie in grote lijnen vast te leggen, stelt de provincie zogenaamde streekplannen vast.

Wanneer we tenslotte de inbreng van de vereniging „Het Groninger Landschap" en de diverse milieuwerkgroepen noemen, kunnen we konkluderen dat zeer veel mensen zich bezig houden met de landschappelijke ontwikkeling en aankleding van o.a. het Groninger kustland. Vanzelfsprekend dringt zich de vraag op "in hoeverre al deze mensen elkaar kunnen vinden, wanneer het gaat over boompjes en struikjes". Bomen en struiken hebben niet het eeuwige leven. Oude bomen die overgroeid zijn en langzaam afsterven moeten vervangen worden. Zelfs de mooie grote sterke eik moet éénmaal geveld worden. Met dit feit moeten niet alleen de landinrichter en de landschapsarchitect, maar wij allen rekening houden. Dit geldt zelfs voor onze tuinen waar we boompjes en heesters gepoot hebben. Maar bij de herstructurering van het landschap is een verzoening tussen oud en nieuw zeker mogelijk.

Een ander belangrijk aspect inzake de aankleding van het landschap vormen de erfbeplantingen: de singels en bossages rond de boerderijen. Een hofstede zonder enige beplanting geeft een kale, koude aanblik. Maar over smaak valt nu eenmaal niet te twisten: de één houdt van beslotenheid, de ander van ruim uitzicht.

Toch geeft een goed onderhouden erfbeplanting een welvarende aanblik.

Het staatsbosbeheer geeft een beknopte folder uit waarin één en ander over erfbeplanting wordt verteld. Men gaat er van uit dat het ene bedrijf het andere niet is.

Elk bedrijf is een wereld op zich. Bomen en struiken geven luwte op die plaatsen waar de landbouwer deze graag wil hebben. Met bomen en struiken kan hij een besloten hoek op zijn erf maken, waarachter bijvoorbeeld een mestplaats verborgen kan liggen.

Ook de vroegere boerengeslachten vonden het een goede gewoonte beplantingen met bomen of houtsingels rond hun hofsteden aan te leggen. Noodzakelijk voor hun bedrijf en passend bij hun levenswijze.

Het S.B.B. geeft graag inlichtingen aan hen die iets voelen voor erfbeplanting. Subsidies tot 50 % kunnen verstrekt worden.

Aangezien van het nut en de doelmatigheid voor het landbouwbedrijf, geven de erfbeplantingen samen een goed verzorgd landschapsbeeld. Rommelige erven, sturende silo's, bonte mengelingen van gebouwen worden aan het oog onttrokken.

Vooral in de kuststreken kan een beplanting rond een boerderij veel beschutting geven tegen de harde en vaak gure winden. Anderzijds kan de erfbeplanting 's zomers de felle zon weren. Kortom: een goede erfbeplanting kan het leven en werken van de boerderijbewoners ver-

aangenamen, terwijl het landschap er door verrijkt wordt.

KNOTWILGEN

Tenslotte nog iets over de bomen zelf. Van origine komen hier de iep, de es en de meidoorn het meest voor. Naaldbomen zijn voor het Noord-Groninger kustgebied uitheems, wat niet wil zeggen, dat hier nooit eens een den geplant zou kunnen worden. Bomen die het best bestand zijn tegen de zeewinden zijn de iep, de grauwe abeel, de populier en diverse wilgensoorten.

Eén van de wilgensoorten is de knotwilg. Over knotwilgen zou een verhaal apart geschreven kunnen worden. De beste knotwilgen ontstaan uit de schietwilg (salix alba). Door de bomen te knotten ontstaan de pruiken of kuiven. De knotwilg komt in Noord-Groningen het meest voor in het gebied met een straal van ongeveer 10 km rond Zandweer. Met name willen we noemen het "knotwilgendorp" Garsthuizen. Voor de rest komen in Noord-Groningen zeer weinig van deze karakteristieke bomen voor.

Helaas neemt het aantal knotwilgen — ook hier — snel af. De twijgen worden niet meer gebruikt en dus ook niet meer gekapt, waardoor de takken te lang worden.

Uiteindelijk wordt de pruike te zwaar en bij harde wind of storm worden de takken gebroken, waardoor de boom in verval raakt.

Het is dus noodzaak — willen we onze knotwilgen behouden — dat de kuiven regelmatig gesnoeid of afgezaagd worden.

Ja, zo zou er nog veel meer te vertellen zijn over bomen en bossen in onze landstreek. Bomen rond de erven, bomen in groepsverband bosjes vormend in dorpen en langs wegen. Bomen die deemoedig hun kruinen buigen voor de straffe zeewinden. We zouden ze niet graag missen. We kunnen ze niet missen. De boom is — evenals de mens — een onlosmakelijk deel, een levend element in het wijdschap Ommelander landschap.

... Waar de bomen hun kruinen buigen ...

Onder de boom . . .